

Framsteg för Bolivias kvinnor

Bolivias nya grundlag är ett lyft för landets kvinnor, särskilt dem från ursprungsfolken. Över 60 procent av befolkningen röstade ja till den nya konstitutionen den 25 januari, och framför allt bland ursprungsfolken på landsbygden vann ja-sidan terräng.

Den nya grundlagen ger kvinnor rätt till lika lön och till hälften av ministerposterna i regeringen. Författningen ger också kvinnorna rätt till sin egen sexualitet och jämställer samboskap med äktenskap. Frågan är hur de radikala reformerna går ihop med ursprungsfolkens traditionella syn på könen – ”qhari-warmi”.

TEXT: JESSICA NILSSON FOTO: ARMANDO BYLANDER

DET ÄR I MITTEN av januari och bara tio grader varmt men den höga höjden gör att solen bränner. Workshopen i byn Chapicirca, som ligger uppe på högplatån i Cochabamba län, om den nya konstitutionen är just avslutad och nu pekar de unga flickorna på mig:

– Vi vill spela fotboll nu! Med henne, utlänningen, där!

Det här är de unga tjejer som är kvar i byn. Många lämnade byn för en månad sedan för att valla kor på avlägsna marker eftersom det

här uppe på högplatån är kargt och knappt finns bete för korna. De kommer tillbaka först till karnevalen i slutet av februari.

På den asfaltsbelagda fotbollsplanen som byggts med hjälp av pengar från kommunkontoret i Tiquipaya, som ligger nedanför berget, delar tjejerna upp sig i lag.

Deras traditionella kjolar når trots kylan barer till knäna men på överkroppen bär de värmande sjalar. Nu har de fullt sjå med att springa efter bollen och samtidigt se till att sjalarna

Värnpliktiga förstagångsväljare skriver in sig inför folkomröstningen om en ny konstitution.

FÖRDJUPNING: JÄMSTÄLLDHET

inte ramlar av. Ena handen måste också hålla i den vita plathatten med vitt brätte. Samtidigt fnissar de hysteriskt över synen av varandra.

Runt fotbollsplanen samlas en grupp unga män i vida jeans och tröjor med rockgruppsnamn på. De tittar förvånat på.

– Det är först på senare tid som vi kvinnor har börjat ta för oss, säger Alberta Rojas Muñoz, ledare för kvinnornas bondefack i byn.

En gång i månaden har kvinnorna möte då de tar upp olika ämnen som angår dem.

– Nu reser vi kvinnor också ner till Tiquipaya för att be borgmästaren om saker som vi behöver. Det kan vara stöd till byggprojekt, avloppssystem eller som fotbollsplanen här. Vi har märkt att det lönar sig om vi är organiserade och att vi kan få det vi vill om vi ber om det.

RESAN TILL TIQUIPAYA tar tre timmar och går ner för berget i kringlande kurvor. Det går bara två bussar i veckan och likt tiotusentals andra byar i Bolivia är Chapicirca en relativt otillgänglig by. Det innebär också att en tusenårig kultur kunnat leva kvar.

I Bolivias ursprungsfolks kultur ingår *qhari-warmi* (på ursprungsfolksspråket quechua) eller *chacha-warmi* (på aymara) som kort och gott betyder man-kvinna. När man säger qhari-warmi syftar man dock på en hel filosofi som bygger på dualitet. På landsbygden i Bolivia är

det alltid två som gäller: Gott och ont, dag och natt, man och kvinna. Qhari-warmi innebär att man och kvinna är olika men har lika värde, de kompletterar varandra.

Alberta Rojas Muñoz anser att det finns en konflikt mellan den kultur och de traditioner som man lever efter i Chapicirca och innehållet i den nya konstitutionen som innebär en rad reformer för kvinnan.

– Männen kommer att bli riktigt förbannade när de förstår vad konstitutionen säger om kvinnan, säger hon.

QHARI-WARMI eller inte, Alberta Rojas Muñoz anser att kvinnor diskrimineras på landsbygden och hon får medhåll av Elena Caballera, tidigare ordförande i kvinnornas bondefack, som kommit och satt sig med oss. Om kvinnorna exempelvis ska kunna delta på workshops, som i dag om den nya konstitutionen, beror på männens välvilja. Om mannen säger att kvinnan måste stanna hemma så stannar hon hemma. Det är männen som är ansiktet utåt och som äger hus och mark i byn. För att stå som markägare måste man nämligen vara delaktig i de bymöten som hålls och det har inte kvinnan möjlighet till då hon måste ta hand om hem, barn och djur. En annan sak som begränsar kvinnans utveckling är avsaknaden av studier. Efter grundskolan på sex år väljer

de flesta föräldrar att ta flickorna ur skolan för att de ska ta hand om djuren, hjälpa till att arbeta och så småningom gifta sig.

Det är just dessa punkter som kommer att förändras med den nya konstitutionen, säger Ricardo Vera, ansvarig för dagens workshop:

Med den nya konstitutionen i ryggen har kvinnan nu även rätt till utbildning.

Alberta Rojas Muñoz är kvinnoledare i byn Chapicirca och tror att männen kommer bli förbannade när de inser vilka förändringar av könsrollerna som den nya konstitutionen för med sig.

– Få kvinnor står som ägare till mark i Bolivia. Om någon har låtit sin dotter arva mark så har det i så fall varit utan lagliga papper på det. Den nya konstitutionen innebär att kvinnan ska ha samma arvsrätt och samma rättighet att stå som markägare och det innebär automatiskt att hon får tillträde till och beslutanderätt på bymöten.

– **MED DEN NYA** konstitutionen i ryggen har kvinnan nu även rätt till utbildning. Hon får samma rätt att ta gymnasieexamen som männen. Den nya konstitutionen innebär att det är slut på att det bara ska vara män som styr landet. På alla offentliga poster, allt från ämbeten i byarna till regeringsnivå gäller nu att det ska vara 50 procent män och 50 procent kvinnor, berättar Ricardo Vera.

Ricardo Vera jobbar på Kurmi, en ickestatlig organisation som arbetar med att förstärka kvinnans ställning på landsbygden. Han tvivlar på att männen skulle sätta sig emot reformerna och anser att den nya konstitutionen visst är förenlig med qhari-warmi.

– Det finns en motivation till förändring. Man kan alltmer se kvinnor som börjat organisera sig på såväl lokal som statlig nivå. Om det funnits ett motstånd skulle vi ha märkt det men i stället har ursprungsfolken hela tiden ställt sig bakom konstitutionen, säger Ricardo Vera.

ALBERTA ROJAS MUÑOZ upprepar det faktum att kvinnorna alltmer börjat överta männens uppgifter och numera reser till Tiquipaya när byn har ärende till borgmästaren.

– Vi vill inte konkurrera med våra män utan vi vill hjälpa dem, säger Alberta Rojas Muñoz.

Hon tvivlar på om det är så många i Chapicirca som över huvud taget känner till innehållet i den nya konstitutionen:

– Men oavsett det så kommer vi alla här att rösta ja. Vi måste stödja regeringen, det är allt som räknas. Vi vill rösta ja till ja för den nya konstitutionen. Ja till ja och nej till nej, säger hon och skrattar så att tandgluggarna syns. ■

